

یادداشتی از استاد مجتبی مینوی در باره تعدادی از نسخه‌های جعلی*

نامه انتقادی ... درباره نسخه چاپی رباعیات خیام که در روسیه شوروی منتشر کرده‌اند فرصتی به دست می‌دهد که چند کلمه‌ای در خصوص آن نسخه خطی که همراه این چاپی به صورت عکس نشر داده‌اند نوشته و به اطلاع عامه رسانیده شود.

در این بیست ساله اخیر مثنوی کتاب خطی در شهرهای مختلف برای فروش به کتابخانه‌های عمومی و اشخاص عرضه شده و به مبلغ‌های هنگفت فروخته شده است به‌عنوان «نسخه قدیم» و دارای تاریخ و خاتمه‌ای حاکی از قدمت، ولی در واقع مجعول و ساختگی که نام و شهرتی پیدا کرده و باعث فریب خوردن جمعی شده است.

۱. نسخه اندرزنامه کیکاووس که مقاله‌ای راجع به آن به قلم این‌جانب در مجله یغما تحت عنوان «کاپوس نامه فرای» منتشر گردید؛

۲. نسخه دیوان قطران «به‌خط انوری» که مقاله‌ای آقای دکتر مهدی بیانی درباره آن نوشتند و در مجله یغما منتشر شد؛

۳. کتاب الهدایة و الضلالة، تصنیف صاحب ابن عباد که به صورت رساله‌ای جداگانه توسط آقای حسین علی محفوظ چاپ شد؛

۴. نسخه‌ای از رباعیات خیام مورخ ۶۵۸ متعلق به کتابخانه چستریتی که آقای پروفیسور آبروی از روی آن رباعیات را به طبع رسانید.

۵. نسخه رباعیات خیام مورخ ۶۰۴ محفوظ در کتابخانه دانشگاه کمبریج که قبلاً متعلق به مرحوم عباس اقبال آشتیانی بوده و در صفحات مجله یادگار معرفی شده بوده است و از روی آن عکسی همراه ترجمه فرانسوی پیر پاسکال و عکسی همراه همین نسخه چاپ روسیه مورد بحث انتشار داده شده است، و اخیراً در ترجمه آلمانی رباعیات خیام که در آلمان شرقی انتشار یافت نیز از آن استفاده شده است؛

۶. نسخه‌ای از رباعیات خیام متعلق به کتابخانه آقای مهندس عباس مزدا مورخ ۶۵۴ که عکس تمام آن را بنده دیده است؛

۷. نسخه‌ای از رباعیات خیام مورخ ۶۱۹ هجری در دست یک عتیقه فروش امریکایی در نیویورک که عکس ورقی از آن را بنده دیده است؛

۸. نسخه‌ای از دیوان معزی که به عنوان «نسخه معاصر شاعر» فروخته شد و به آمریکا بردند و بعد شکایت کردند که مجعول از کار درآمد؛

۹. نسخه‌ای از معراج‌نامه منسوب به ابن سینا به عنوان اینکه «خط امام فخر رازی» است و به تاریخ ۵۸۴ مورخ است در جزء کتب آقای دکتر مهدی بیانی، که از روی آن چاپی عکسی منتشر شده است؛

۱۰. المناجات الالهیات عن امیرالمؤمنین که به کوشش فخرالدین نصیری به چاپ افست در سال ۱۳۴۰ طبع شد.

سه چهار نسخه دیگر از رباعیات خیام و خلاص نظنزی و چیزهای دیگر که قریب به بیست سال پیش به کتابخانه ملی فروخته شد و حالا در آنجاست نیز باید بر این فهرست افزوده شود. خطاطی که این نسخ را اغلب آنها را نوشته است (از ۴۸۵ تا ۶۵۸) یک نفر است که هنوز هم زنده است.

* راهنمای کتاب سال ۶، (۱۳۴۲) ش ۲، ۲۳۸-۲۴۰.

تمام این نسخ خطی محصول کارگاهی است که بیست سالی است در طهران دایر شده است و یکی دو نفر خطاط و کاغذساز و دلال و عتیقه فروش مسوول اداره آن دستگاه بوده‌اند و فریب دادن جمعی خوش باور را پیشه خود کرده‌اند، و یک قلم هفتاد هزار دلار از یک آمریکایی، و یک قلم سیصد و پنجاه هزار تومان از دانشگاه طهران به دعوی دروغ و جعلی و کاغذسازی پول در آورده‌اند، و اگر پته ایشان روی آب نیفتاده بود از این دزدی‌ها و کلاه‌برداری‌ها باز هم کرده بودند.

من از قوانین مربوط به جعل این قبیل اسناد اطلاعی ندارم و نمی‌دانم مدعی العموم یا مدعیان خصوصی آیا می‌توانند فروشندگان و نویسندگان و تهیه کنندگان این کتاب‌ها را به محاکمه بکشند و مجازات کنند یا نه، ولی این را می‌دانم که بسیار ضرر به عالم ادبیات ایران از این کار عاید می‌شود و شده است^۱ و دستگاه‌های فرهنگی باید به اقدامی جدی متوسل شوند و مجعول بودن این کتاب‌ها را علنی و آشکارا به اطلاع عموم برسانند و مواظب باشند که دیگر این نوع نسخه‌های خطی خریداری نشود تا دستگاه از میان برود.

بنده باک ندارم که اسامی چند نفر جعل و شیاد و کلاه‌برداری را که به این قبیل کارها اشتغال داشته و دارند بی‌پرده پوشی منتشر کنم، ولیکن اگر بنا باشد که بعد از سر و صدای بسیار و محاکمه عاقبت آنها تبریته شوند و بنده به عنوان مفتری معرفی شوم، و در این ضمن کتاب‌های مجعول آنها از تهمت برکنار شناخته شود، بهتر است که همچنان بدون نام و نشان بمانند و فقط کتاب‌ها به مردم شناسانده شود.

مجتبی مینوی

۲۸ اردیبهشت ماه ۱۳۴۲

۱. انجمن آثار ملی در کتیبه‌های بنای مقبره خيام مرتکب خطاهایی شده‌اند آنها را به نسخه خيام چاپ روسيه احاله کرده‌اند. شکل و خط کتیبه‌های مذکور به شابهت به شکل و خط نسخه مجعولی از رباعیات خيام به قطع بزرگ با تاریخ نهصد و چند هجری که بیست سالی قبل ازین به کتابخانه ملی فروختند نیست.